

บทบรรณาธิการ

ขอบเขตของพยาธิวิทยาและความขาดแคลน พยาธิแพทย์ในประเทศไทย

สำรวย ช่วงโชติ*

ขอบเขตของวิชาพยาธิวิทยา

การที่จะทำความเข้าใจสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างถูกต้อง คงไม่มีวิธีใดดีไปกว่าการทำความเข้าใจนิยามของศัพท์หรือคำที่ใช้แทนสิ่งนั้น ๆ แต่เงื่อนไขของสิ่งหนึ่งสิ่งใดมักไม่ค่อยตรงกันทีเดียวในหมู่ผู้รอบรู้ที่ให้นิยามของสิ่งนั้น ๆ ถึงกระนั้นก็ดีนิยามก็อาจสื่อความหมายที่คล้ายคลึงกันว่าหมายถึงอะไรหรือสิ่งใด อันจะเป็นแนวทางพอให้เข้าใจหรือพูดกันให้รู้เรื่องได้ ต่อไปนี้เป็นนิยามของคำว่า "พยาธิวิทยา (pathology)" ที่กำหนดขึ้นโดย American Board of Pathology และ College of American Pathologists.

1. นิยามของ American Board of Pathology.

Pathology is defined as that specialty of the practice of medicine dealing with the cause and nature of disease which contributes to diagnosis, prognosis and treatment through knowledge gained by laboratory applications of the biological, chemical or physical sciences to man, or material obtained from man.

2. นิยามของ College of American Pathologists.

Pathology is that branch of natural science which treats of the causes and nature of disease, together with the anatomical and functional changes incident thereto. The practice of human pathology is that specialty in the practice of medicine which may contribute to the diagnosis, treatment, observation and understanding of the progress of disease or medical condition in human subject by means of information obtained by morphologic, microscopic, chemical, microbiologic, serologic or any other types of laboratory examination made on the patient or any material obtained from human body.

ถึงแม้นิยามของพยาธิวิทยาจาก 2 ตัวอย่างที่ยกมาจะแตกต่างกันด้วยถ้อยคำที่ใช้ แต่คงสื่อความหมายคล้าย ๆ กันว่าพยาธิวิทยานั้น เป็นสาขาหนึ่งของวิชาแพทยศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของสาเหตุและธรรมชาติของโรค ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปร่างและหน้าที่ของอวัยวะหรือเนื้อเยื่อในร่างกาย ซึ่งเมื่อได้ศึกษาถึงสาเหตุและลักษณะของการเปลี่ยนแปลงนั้น ด้วยวิธีทางห้องปฏิบัติการที่เหมาะสม ก็อาจนำไปสู่การวินิจฉัยรักษา และการพยากรณ์โรคที่ถูกต้อง หรือใกล้เคียงกับความเป็นจริง ผู้ที่จะกระทำเช่นนี้ได้คงต้องเป็นทั้งแพทย์และนักวิทยาศาสตร์ทางการแพทย์ไปในตัว ซึ่งก็คือพยาธิแพทย์นั่นเอง จึงจะสามารถปฏิบัติงานทางด้านพยาธิวิทยาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่ต้องขอให้พยาธิแพทย์เป็นทั้งแพทย์และนักวิทยาศาสตร์ไปพร้อม ๆ กัน ก็เพราะวิชาพยาธิวิทยาค่อนข้างจะกว้างขวาง ครอบคลุมทั้งด้านแพทยศาสตร์และวิทยาศาสตร์พื้นฐานหลายอย่าง คาบเกี่ยวทั้งด้านวิชาแพทยศาสตร์พื้นฐานและคลินิกไปพร้อม ๆ กัน

ความกว้างขวางแห่งขอบเขตของพยาธิวิทยานั้นจะเห็นได้จากการที่ American Board of Pathology ต้องแบ่งการให้วุฒิบัตรออกไปถึง 3- สาขาใหญ่ (basic certification) และ 8 สาขาย่อย (special competence certification) สาขาใหญ่ 3 สาขานั้นคือพยาธิวิทยากายวิภาค (anatomic pathology), พยาธิวิทยาคลินิก (clinical pathology) และพยาธิวิทยากายวิภาคและคลินิก (anatomic and clinical pathology) ส่วนสาขาย่อยอีก 8 สาขานั้นคือประสาทพยาธิวิทยา (neuropathology), ตจพยาธิวิทยา (dermatopathology), นิติเวชวิทยา (forensic pathology), พยาธิวิทยาเคมี (chemical pathology), โลหิตวิทยา (he-

* ภาควิชาพยาธิวิทยา คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

matology), ธนาคารเลือด (blood banking), จุลชีววิทยาทางการแพทย์ (medical microbiology) และพยาธิวิทยา กัมมันตรังสี (radioisotopic pathology)⁽¹⁾ ต่อไปอาจมีสาขาย่อยเพิ่มขึ้นอีกก็เป็นได้ ผู้ที่ต้องการสอบเพื่อวุฒิบัตรเพื่อความรู้ความชำนาญ หรือที่ชอบเรียกกันว่า “specialist” นั้น จะต้องผ่านการฝึกอบรมตามเกณฑ์ที่ American Board of Pathology กำหนด ในสถานศึกษาหรือโรงพยาบาลที่สมาคมแพทย์อเมริกันรับรองมาตรฐาน อาจสอบเพียงสาขาใหญ่ สาขาใดสาขาหนึ่งเท่านั้น หรือสาขาใหญ่ทั้งสองสาขา หรือสาขาใหญ่และสาขาย่อย หรือเฉพาะสาขาย่อยเท่านั้นก็ได้ ส่วนมากที่ผู้เขียนเห็นมามากเลือกสอบสาขาใหญ่อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองสาขา สาขาย่อยมีคนสอบน้อย

ในประเทศไทยก็ได้เริ่มมีการฝึกอบรมพยาธิวิทยาให้แก่แพทย์ผู้ต้องการเป็นพยาธิแพทย์กันเหมือนกัน โดยมีแพทย์สภาเป็นผู้กำหนดหลักสูตร และรับรองสถานศึกษาหรือโรงพยาบาลที่จะมีการฝึกอบรม ผู้ที่อบรมครบแล้วก็มีสิทธิ์สอบเพื่อวุฒิบัตรหรืออนุมัติบัตรเพื่อแสดงความรู้หรือความชำนาญในการประกอบวิชาชีพเวชกรรม สาขาพยาธิวิทยา ที่แพทย์สภาเป็นผู้กำหนดขึ้น แนวทางก็คล้าย ๆ กับของสหรัฐอเมริกา ขณะนี้มีผู้ฝึกอบรม 2 สาขาใหญ่ คือพยาธิวิทยากายวิภาคและพยาธิวิทยาดีนิกยังไม่มีการฝึกอบรมในสาขาย่อย มีผู้สอบได้กันไปหลายรุ่นแล้ว แต่ก็ยังมีจำนวนน้อย

ความขาดแคลนพยาธิแพทย์ในประเทศไทย

ในประเทศไทยมีสมาคมพยาธิวิทยาอยู่สมาคมหนึ่ง เรียกสมาคมพยาธิวิทยานานาชาติ สาขาประเทศไทย ตั้งเมื่อ 25 มกราคม 2504 ครบ 25 ปีเมื่อ พ.ศ. 2529 ซึ่งได้จัดให้มีการประชุมใหญ่ทางวิชาการเมื่อ 19-20 ธันวาคม 2529 ได้มีการพิมพ์หนังสือที่ระลึกซึ่งได้รวบรวมรายนามพยาธิแพทย์ที่เป็นสมาชิกของสมาคมไว้ด้วย นับได้ 223 ท่าน⁽²⁾ ถ้าจะถือว่าขณะนี้ประเทศไทยมีพยาธิแพทย์ 223 ท่านก็คงไม่ไกลความจริงนัก แน่แน่นอนว่าบางท่านที่เป็นพยาธิแพทย์อาจไม่ได้เป็นสมาชิกของสมาคม หรือสมาชิกของสมาคมบางท่านก็อาจเลิกปฏิบัติงานทางพยาธิวิทยาไปแล้ว เช่น เกษียรอายุราชการ หรือหันเหไปปฏิบัติงานด้านอื่นที่ไม่ค่อยจะเกี่ยวข้องกับพยาธิวิทยา เช่น ไปเป็นผู้บริหารของคณะ สถาบัน หรือมหาวิทยาลัยเป็นแพทย์ผู้ประกอบอาชีพแพทย์ทั่วไป หรือเป็นนักการเมือง เป็นต้น คงมีที่ยังปฏิบัติงานเป็นพยาธิแพทย์อย่างสมบูรณ์ไม่ครบ 223 ท่านเป็นแน่ จึงเห็นได้ว่าประเทศเรายังขาดแคลนพยาธิแพทย์อยู่มาก เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมดประมาณ 53 ล้านคน

คงมีหลายปัจจัยที่ทำให้แพทย์ไม่ค่อยสนใจมาเป็นพยาธิแพทย์ ที่ผู้เขียนคิดว่าสำคัญคงเนื่องมาจากเนื้อหาของวิชาพยาธิวิทยาเอง ผู้ที่เข้ามาเรียนแพทย์นั้นย่อมตั้งใจมาตั้งแต่แรกที่จะออกไปรักษาคนไข้โดยตรง งานทางพยาธิวิทยาไม่ค่อยเกี่ยวกับคนไข้ ตรงกันข้ามกับเป็นงานประหนึ่งปิดทองหลังพระ คนไข้หรือแม้แต่แพทย์ที่รักษาคนไข้เองอาจไม่ค่อยทราบว่าพยาธิแพทย์ทำอะไรให้เขาบ้าง ยิ่งกว่านั้นพยาธิแพทย์มักคลุกคลีกับศพ ขึ้นเนื่องจากศพหรือคนไข้ เลือด อุจจาระ ปัสสาวะ ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่ไม่น่าดูน่าชม เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ทางพยาธิวิทยาก็ไม่ค่อยทันสมัย บางชิ้นคล้าย ๆ กับมิดในครัวหรือเครื่องมือของช่างไม้ ซ้ำห้องปฏิบัติการ เช่น ห้องตรวจศพ ห้องตัดชิ้นเนื้อพยาธิวิทยา ศัลยกรรม อาจสกปรกรกรุงรัง มีกลิ่นเหม็นหรือกลิ่นฟอร์มาลิน บรรยากาศเหล่านี้ไม่ค่อยเชื่อเชียวให้เกิดความสนใจในวิชาชีพนี้ รายได้เพื่อการยังชีพก็ไม่ค่อยพอเพียงถ้าหากจะต้องเป็นพยาธิแพทย์แต่เพียงอย่างเดียว ถึงแม้จะมีเงินเพิ่มพิเศษ เช่นที่เรียกว่าเงินค่าตรวจศพ ประมาณเดือนละ 1,000 บาทก็ไม่ช่วยบรรเทาความขาดแคลนในสถานการณ์ที่ค่าครองชีพสูงมากในปัจจุบัน จึงไม่น่าแปลกใจที่หาแพทย์มาเป็นพยาธิแพทย์ได้ยาก

ได้มีความพยายามที่จะฝึกอบรมนักวิทยาศาสตร์การแพทย์ เช่น เทคนิคเขียน, นักวิทยาศาสตร์ชีวภาพ, เกษีตร, สัตวแพทย์ และอื่น ๆ จบแล้วให้ปริญญาโทและให้ทำหน้าที่พยาธิแพทย์ แต่ก็เป็นที่ประจักษ์ว่าบุคลากรเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่พยาธิแพทย์ได้ไม่สมบูรณ์ เพราะขาดความรู้ทางแพทยศาสตร์ อาจสอนนิสิตได้ในแง่ของพยาธิวิทยาทั่วไป แต่พอถึงพยาธิวิทยาระบบหรือเรื่องที่ต้องอธิบายให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างพยาธิวิทยากับอาการ อาการแสดง หรือสิ่งตรวจพบทางคลินิกของคนไข้ (correlation) ก็มักทำไม่ได้ดี หรือทำไม่ได้เลย เป็นต้น วิธีนี้จึงยังไม่ใช่วิธีที่ดีที่จะเพิ่มจำนวนพยาธิแพทย์

ปัจจุบันได้เปิดโอกาสให้ผู้ที่เป็นนักวิทยาศาสตร์ชีวภาพที่ทำงานทางด้านพยาธิวิทยามีโอกาสลาไปเรียนแพทยศาสตร์ต่อจนจบ แต่มีข้อผูกพันว่าเมื่อจบแล้วจะต้องกลับมาทำงานพยาธิวิทยาต่อไปตามระยะเวลาที่ตกลงกันไว้ก่อนลา ได้เริ่มดำเนินการกันบ้างแล้ว เช่น ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และขอนแก่น โดยมีผู้ขอลาไปเรียนแพทย์ต่อ ขณะนี้ยังสรุปไม่ได้ว่าวิธีนี้จะช่วยได้มากน้อยเพียงใด เพราะเพิ่งเริ่มทำกัน กล่าวโดยสรุปพยาธิแพทย์ยังขาดแคลนอยู่มากในประเทศไทย และยังไม่มียุติวิธีที่เหมาะสมที่จะเพิ่มจำนวนให้พอกับความต้องการ ผู้ใดมีวิธีที่เห็นว่าเหมาะสมก็ขอได้โปรดเผยแพร่ให้ทราบกันบ้าง เพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติโดยส่วนรวม

อ้างอิง

1. The American Board of Pathology. Directory of Medical Specialists. Vol 2, 19 ed. Chicago : Marquis who's Who, 1978-1980. 2003-2210
2. สมาคมวิทยาลัยพยาธิวิทยานานาชาติ สาขาประเทศไทย. ทำเนียบนามพยาธิแพทย์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมดิคัลมีเดีย, 2529. 173 - 175

จุฬาลงกรณ์เวชสารได้รับต้นฉบับเมื่อวันที่ 1 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2530